

25è ANIVERSARI DE LA CONVENCIÓ DE LES NACIONS UNIDES SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT

Jornada sobre mites que vulneren drets

(13 novembre 2014)

DECLARACIÓ FINAL

ELS MITES

1. Els infants que pateixen vulneracions de dret

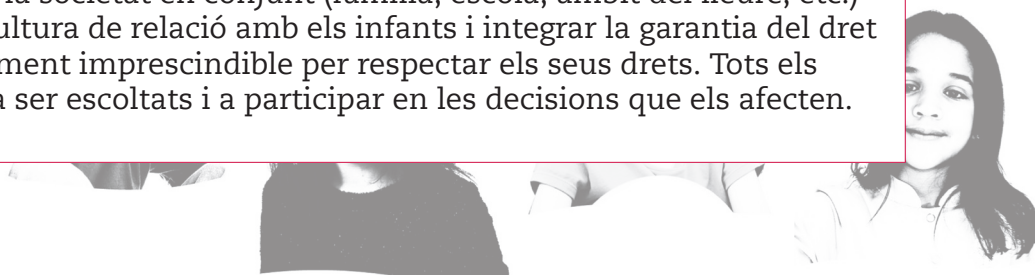
La Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant, de compliment obligat al nostre país des de l'any 1989, reconeix una sèrie de drets bàsics per als infants que a Catalunya no sempre es compleixen en condicions d'igualtat. Els infants que viuen en situació de pobresa, els infants víctimes de maltractament, els infants tutelats per l'Administració o els infants amb discapacitat, per posar-ne només alguns exemples, acostumen a no tenir les mateixes oportunitats que la resta d'infants i a patir vulneracions d'aquests drets bàsics.

2. Mites que vulneren drets

Davant d'aquesta situació, hi ha professionals que atenen infants, responsables polítics, personal de mitjans de comunicació o ciutadans en general que tenen determinades maneres de pensar i de construir la realitat que ens envolta, sovint allunyades de la mirada dels infants i sense tenir en compte el seu interès superior, que porten a naturalitzar i a normalitzar aquestes vulneracions de dret dels infants, a no donar-los prou importància, a fer-nos creure que són inevitables, que els poders públics no poden combatre-les, que nosaltres com a ciutadans no en som responsables.

“Els infants no tenen criteri o capacitat per formar-se un judici propi”

Els poders públics i la societat en conjunt (família, escola, àmbit del lleure, etc.) han de canviar la cultura de relació amb els infants i integrar la garantia del dret d'escolta com a element imprescindible per respectar els seus drets. Tots els infants tenen dret a ser escoltats i a participar en les decisions que els afecten.

“El rendiment acadèmic depèn fonamentalment de l'esforç de l'alumne i del suport que li dóna la família, no pas del sistema educatiu”

Si bé l'esforç de l'alumne és un factor determinant, cal tenir present que el sistema educatiu reproduceix les desigualtats socials, com demostren les diferències de resultats educatius en funció de l'origen social, i no és capaç de compensar-les. La societat i els poders públics són els màxims responsables d'invertir per eliminar aquestes desigualtats, i posar l'accent en l'esforç no pot servir per reduir la responsabilitat dels professionals que hi intervenen i de l'Administració educativa en aquesta tasca.

“El més important és protegir l'infant víctima de maltractament, encara que no sempre es faci amb el recurs més adequat a les seves necessitats”

Els infants tutelats són infants especialment vulnerables per les situacions de maltractament que han patit, però la mesura de protecció ha d'anar encaminada no només a evitar-los el maltractament, sinó a garantir-los una vida digna i plena i que els assegurí tots els drets en condicions d'igualtat. El sistema protector ha d'aconseguir aquesta plenitud de drets, amb independència del temps que l'infant hi romanguí.

L'assignació de recurs a l'infant tutelat no pot dependre de condicionants del sistema de protecció (disponibilitat de recursos, necessitats dels professionals, etc.), sinó que aquesta assignació ha d'estar determinada per les necessitats de l'infant i li ha d'assegurar l'estabilitat

“La discapacitat és de l'infant que la pateix, independentment del context on desenvolupa la seva vida”

Molt sovint és el context que discapacita l'infant perquè són les característiques d'aquest context que no permeten a l'infant fer una vida normalitzada. Tots els infants amb discapacitat tenen dret a la inclusió, i la seva inclusió a les escoles, a les activitats de lleure o al barri implica transformar les condicions en què tots desenvolupem la nostra vida, per poder viure-la junts. El sistema educatiu, especialment, ha d'estar preparat per atendre amb plenes garanties i en condicions d'igualtat les necessitats específiques dels infants amb discapacitat.

“La pobresa no suposa per se un risc social i afecta tothom de la mateixa manera: més que protegir especialment l'infant, cal donar suport als seus progenitors perquè és a través dels adults que els infants accedeixen al benestar”

Els infants són un col·lectiu especialment vulnerable que ha de tenir garantida una atenció específica: primer, perquè pateix un risc de pobresa més elevat que el dels adults; segon, perquè no té autonomia suficient per garantir la satisfacció de les seves necessitats bàsiques, sinó que aquesta depèn fonamentalment dels seus progenitors; i tercer, perquè la seva situació en el present condiona més les seves condicions de vida futura. Tots els infants tenen dret a un nivell de vida adequat i la crisi econòmica afecta especialment els infants. Les institucions han de ser conscients de la transcendència present i futura de combatre la pobresa infantil com a vulneradora de dret, des de la perspectiva de la justícia social, responsabilitat dels poders públics, de manera que no s'ha de sotmetre a formes de solidaritat que cronifiquin la situació d'aquests infants i esvaeixin la responsabilitat pública.

“La qualitat en educació s’ha de pagar i les famílies se n’han de fer coresponsables perquè els poders públics no poden assumir-ho tot”

Condicionar la qualitat de l’oferta escolar o la provisió d’activitats complementàries al pagament d’aportacions per part de les famílies acostuma a excloure els infants socialment menys afavorits de determinades activitats i limitar directament o indirecta l’accés d’aquests a determinats centres, la qual cosa fomenta la segregació escolar. Tots els infants tenen dret a l’educació en igualtat d’oportunitats, i des d’aquesta perspectiva no és admissible que els infants que no poden pagar determinades activitats tinguin menys oportunitats educatives que la resta. Els poders públics i les entitats socials han d’incorporar mesures d’accessibilitat econòmica i sistemes de solidaritat per garantir que cap infant deixa d’accedir a activitats educatives escolars o de lleure per raons econòmiques.

“Els infants malalts tenen fonamentalment problemes de salut i el tractament de la seva malaltia és l’única actuació prioritària”

La malaltia genera efectes sobre altres esferes de la vida dels infants i és un factor molt important d’exclusió social. Els infants malalts tenen drets com la resta d’infants, de manera que l’abordatge dels problemes de salut no només pot ser des d’un punt de vista mèdic, sinó integral. Les intervencions no solament s’han de centrar a atendre la malaltia, diagnosticar-la i tractar-la convenientment, sinó també a preservar en tot moment la màxima qualitat de vida de l’infant, protegir els seus drets fonamentals com a infant i vetllar pel seu correcte desenvolupament i la seva evolució, tot i les condicions d’aïllament en què es pugui trobar.

“El maltractament es produeix bàsicament en famílies desestructurades que pateixen situacions de marginalitat social”

El maltractament infantil està força invisibilitzat, especialment en entorns socials aparentment normalitzats. Si es detecten possibles indicis de maltractament, qualsevol persona, especialment els professionals, ha d’activar les alertes i no pensar que en famílies o persones de determinada condició social aquests indicis són falsos o provocats per un determinat estil educatiu admissible, per situacions accidentals o circumstancials que la mateixa família ja arreglarà o per alguna cosa dolenta que haurà fet l’infant (al qual s’atribueix la culpa). La societat ha de ser conscient que el maltractament infantil és un fenomen greu, i, en part, invisible, que abasta els infants de tots els àmbits socioeconòmics i culturals, i ha de conèixer la seva gravetat i promoure la implicació de totes les persones i els professionals en la seva detecció, denúncia i eradicació.

CAP A UN CANVI DE PARADIGMA: RESPONSABILITAT PÚBLICA I DE TOTS

1. La responsabilitat dels poders públics (els infants hi tenen dret!)

No hi ha cap vulneració de dret d'un infant que pugui ser justificada sobre la base de condicionants de les polítiques públiques, tampoc en l'actual context de crisi. Els poders públics tenen la responsabilitat de garantir l'exercici efectiu dels drets dels infants perquè hi tenen dret, i les limitacions pressupostàries no poden justificar que els infants no puguin exercir aquests drets.

2. El nostre marge d'actuació (depèn de nosaltres!)

Hi ha vulneracions de dret que es poden combatre, encara que sigui parcialment, sense necessitat de més inversió pública ni d'altres condicions alienes a nosaltres, al marge d'actuació de què disposem. Els professionals que atenem els infants i els ciutadans en conjunt tenim marge per combatre determinades vulneracions de dret si aconseguim posicionar-nos i relacionar-nos de manera diferent amb la seva realitat, des d'una altra perspectiva menys adultocèntrica, més sensible a les seves necessitats, que reconegui plenament els seus drets i que combati els mites que reproduïen les vulneracions d'aquests drets.

3. La responsabilitat de tothom

Els mites que vulneren drets són construccions socials que formen part de l'imaginari col·lectiu, i que totes i tots ajudem a reproduir. Els mites que vulneren drets representen sovint un relat interessat, allunyat sovint de l'interès general o de l'interès primordial de l'infant, i construït pels mateixos professionals i responsables polítics quan la política pública fracassa, quan els professionals no poden complir les seves funcions, com a forma de desresponsabilització d'allò que passa.

Combatre aquests mites és un repte que ateny els representants polítics, els mitjans de comunicació, els professionals dels serveis públics i el conjunt de la ciutadania que es relaciona amb els infants, des de l'àmbit familiar fins a l'àmbit escolar, sanitari, protector o d'altres.

Totes i tots tenim la responsabilitat de garantir els drets dels infants, i només des d'aquesta coresponsabilitat és possible combatre de manera efectiva i real les vulneracions de dret.

4. L'infant com a ciutadà actiu

Aquests mites acostumen a limitar la capacitat de l'infant de participar com a ciutadà actiu en l'entorn que l'envolta i en les decisions que l'afecten, sovint preservant la capacitat dels adults de controlar allò que li passa, per por de la complexitat que suposa perdre aquest control. L'infant s'ha de considerar ciutadà actiu i protagonista de totes les accions i decisions que es desenvolupen en la seva vida quotidiana, amb capacitat d'exercir els seus drets. Més enllà de proclamar

l'infant com a subjecte de drets, cal garantir-li capacitat efectiva per exercir aquests drets, i especialment ho han de fer aquells que prenen decisions que l'afecten, sigui en l'entorn familiar o no familiar, públic o privat. Construir una societat que reconegui l'infant com a ciutadà actiu amb capacitat d'exercir aquests drets és fonamental per vèncer els mites que limiten, encara que sigui implícitament, la seva capacitat d'actuació.

5. L'infant en el centre

Per combatre els mites que vulneren drets, és indispensable situar l'infant en el centre de la nostra mirada, de les nostres decisions, de les nostres actuacions, de les polítiques públiques, del sistema.

Situar l'infant en el centre comporta promoure la seva participació i empoderament, però també que qualsevol decisió que s'adopti envers ell tingui en compte el dret que es respecti el seu interès primordial, sense que aquest estigui condicionat per les limitacions pressupostàries o les necessitats organitzatives, entre d'altres.

6. La igualtat i la inclusió com a reptes

La nostra societat és desigual i no incorpora plenament la diferència. Sovint, els sistemes públics de provisió de benestar (educació, salut, etc.) no aconsegueixen eliminar aquestes desigualtats socials i externalitzen la diferència per garantir el seu funcionament "normal".

Una societat desigual i exclouent és el terreny propici per a la proliferació de mites que sovint construeixen un relat conciliador amb la desigualtat social i protector d'un determinat ordre social injust, encara que aquest no sigui inclusiu ni garanteixi les mateixes oportunitats per a tots els infants.

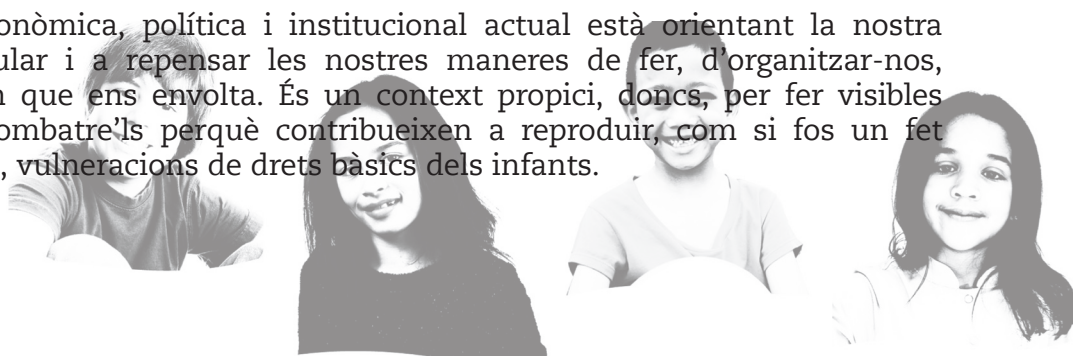
7. El bagatge cultural i la inèrcia com a obstacles

Combatre aquests mites que vulneren drets i incorporar la mirada i la veu de l'infant en l'exercici professional o en les relacions familiars introdueix més complexitat en el paper que han de tenir els professionals o els progenitors. Ens és més fàcil fer les coses i decidir sobre els infants a la nostra manera.

Garantir plenament els drets dels infants, sigui quina sigui la seva condició, obliga a repensar determinades maneres i estructures de funcionament vigents fins ara.

8. La crisi com a oportunitat

La crisi social, econòmica, política i institucional actual està orientant la nostra societat a reformular i a repensar les nostres maneres de fer, d'organitzar-nos, d'entendre el món que ens envolta. És un context propici, doncs, per fer visibles aquests mites i combatre'ls perquè contribueixen a reproduir, com si fos un fet inevitable i natural, vulneracions de drets bàsics dels infants.

RECOMANACIONS PER DESMUNTAR MITES

1. EXIGIBILITAT I GARANTIA JURÍDICA DE DRETS BÀSICS

- Garantir als drets bàsics dels infants establerts en la Convenció de les Nacions Unides l'eficàcia jurídica pròpia dels drets subjectius, exigibles i invocables jurídicament, sense que aquestes garanties estiguin condicionades o sotmeses a les disponibilitats pressupostàries, a la discrecionalitat de l'acció política ni tampoc a la voluntarietat de l'acció d'entitats socials únicament, i en cap cas del voluntariat o de la caritat pública. Fer dependre drets bàsics dels infants de l'acció solidària de la societat suposa una deixadesa de funcions públiques de compliment obligat per part dels poders públics. L'ordenament jurídic s'hauria d'adaptar a les noves perspectives en el reconeixement dels drets dels infants com a pas imprescindible per al canvi del paradigma.
- Atendre totes les necessitats dels infants més enllà de la intervenció específica que exigeixen les seves circumstàncies particulars, derivades de malaltia, discapacitat, desprotecció, pobresa o d'altres.

2. PARTICIPACIÓ

- Superar la subordinació social dels infants, que sovint apareix sota formes d'autoritarisme o sota concepcions excessivament protectores i temoroses de la complexitat que suposa incorporar la seva opinió en tota decisió que els afecti.
- Establir procediments d'escolta de l'infant, d'acord amb les seves circumstàncies i maduresa intel·lectual i emocional, i fomentar la plena participació dels infants en la societat, com a ciutadans actius i protagonistes, i en la presa de decisions que els afecten en l'àmbit públic i privat, i també en el disseny i l'avaluació de polítiques públiques.

3. VISIBILITAT A LES VULNERACIONS DE DRET

- Visibilitzar les vulneracions de drets dels infants, donar-les a conèixer, com a pas previ per identificar els discursos i les relacions de poder que hi són subjacents i que ajuden a reproduir-les, a través de debats als mitjans de comunicació, denúncies de les vulneracions als organismes de defensa de drets, reflexions en els òrgans de participació, etc.
- Reconèixer i fer visibles els drets dels infants més vulnerables, que han de ser coneguts per la societat, especialment pels infants tutelats per l'Administració. Només des d'aquesta coneixença, s'abordarà el veritable i ple reconeixement dels seus drets.

4. CORESPONSABILITAT

- Fomentar la coresponsabilitat de totes les administracions, els estaments i els professionals que actuen entorn dels drets dels infants, i també de la ciutadania en conjunt, amb l'objectiu de superar els mites que vulneren drets, sense que les divisions administratives i competencials suposin un obstacle.
- Clarificar les responsabilitats dels professionals, dels serveis i també de les famílies a l'entorn dels infants perquè cadascú sigui conscient del seu rol i del dels altres, per garantir l'exercici d'aquestes responsabilitats i evitar les dinàmiques de desresponsabilització.
- Promoure la vocació de servei públic entre els professionals i conscienciar-los (i també el conjunt de la societat) de la necessitat de fer prevaldre l'interès col·lectiu i l'interès primordial de l'infant per sobre dels interessos particulars que puguin entrar en joc.

5. FORMACIÓ

- Fomentar la sensibilització social, des de l'educació dels infants i els progenitors fins a la formació especialitzada i continuada dels professionals, per garantir que l'opinió, els anhels, les aspiracions, i també la pròpia individualitat de cada infant dins del seu marc familiar i social, siguin elements que es tinguin en consideració per determinar quin és l'interès superior de cada infant en els assumptes i els procediments que l'afecten.
- Conscienciar, formar, empoderar i acompanyar els professionals que atenen infants com a defensors més propers dels seus drets sobre el marge d'actuació que tenen a l'hora de combatre determinades vulneracions de dret a través de la seva pràctica professional.
- Assumir la tasca de fomentar la parentalitat positiva i també formar els progenitors i els responsables dels infants per prevenir qualsevol tipus de maltractament i per garantir la plenitud dels seus drets.

5. RECERCA

- Buscar i difondre a través de la recerca social evidències empíriques (dades, etc.) que contrarestin la força dels mites que vulneren drets, sobretot d'aquells aspectes que se sustenten en fets no reals.

